Prof. univ. dr. Ion Cuceu

„RAUL CONSTANTINESCU – STRĂVECHI TRADIȚII ȘI CREAȚII POPULARE DIN ȚARA HAȚEGULUI (CULEGERE MONOGRAFICĂ)”

Avem în față o viitoare carte elaborată de-a lungul a aproape cinci deceniide domnul profesor Raul Constantinescu, absolvent al Facultății de Filologie a Universității Babeș-Bolyai, promoția 1967, cel care, alături de slujirea învățământului, s-a dedicat studierii culturii spirituale ale satelor din Țara Hațegului, adunând singur sau prin elevii săi bine îndrumați, sute de texte folclorice, din care e alcătuită o impunătoare colecție, cunoscută și citată chiar înainte de a fi publicată, în lucrări de sinteză precum: „Omul și leul” (2014) de Ion Talpeș.

Într-o primă secțiune a monografiei, A. Poezia ritualurilor, datinilor, eresurilor și practicilor ceremoniale de peste an, autorul lucrării se ocupă de credințele, reprezentările și de tradițiile orale, de riturile de primăvară și vară: Caii lui Sântoader, Popâlnicul, Armindenii, Sânzienele, Ielele rele, Paparuda, Blojul, Dodoloiul, de ritualul Boului împodobit (la Rusalii) și de Cununa la seceriș, de Nedeile din Hațeg. Descrierile sale etnografice se constituie în documentări autentice, exemplar conduse și realizate, pe baza informațiilor directe și indirecte de teren, dar și pe temeiul certelor sale disponibilități științifice și al înzestrărilor scriitoricești.

Dintre practicile ceremoniale de toamnă și de iarnă, Raul Constantinescu s-a limitat la prezentarea celor mai specific zonale: ceremonialul narativ de Ignat (20 decembrie), cunoscut doar zonelor hunedorene și Zarandului, atras, desigur, de însemnătatea etnoculturală a Poveștii numerelor, temă studiată monografic de B. P. Hasdeu în secolul al XIX-lea, apoi s-a referit pe larg la ritualurile de Crăciun și de Anul Nou, dând o atenție întrutotul meritată colindatului cu Cerbul din mai multe sate din Țara Hațegului (Coroiești, Vălioara, Sălașu de Sus). Domnia sa acordă, în continuare, un spațiu adecvat constituirii cetelor de colindători, pregătirii acestora în Postul Crăciunului, ritualurilor în sine și valorii magice a cuvântului în colinde, colindatului și colindelor pițărăilor, ale căror forme tipologice sunt urmărite în difuziunea lor spațială, în zonă, cu relevarea rosturilor pe care le-au îndeplinit în comunitățile tradiționale.

Dintre toate colecțiile de colinde realizate și publicate până acum, corpusul prezentat în continuare de Raul Constantinescu tinde spre o comprehensivitate deosebită, de excepție, atât în privința acoperirii și prelevării repertoriului zonal, cât mai ales a valorii documentar-estetice a variantelor antologate, beneficiind de gustul ales, de sensibilitatea poetică remarcabilă a cercetătorului avizat, dublate de solida sa formație filologică.

Colindele din Hațeg, cum bine a intuit autorul acestei monigrafii etnologice zonale, sunt larg cuprinzătoare motivic și se disting față de cele din alte vetre ale colindatului tradițional prin densitatea și profunzimea aderenței la stratul precreștin peste care s-au suprapus mai multe rânduri de influențe creștine, „de vârste” și „consecințe” diferite. Raul Constantinescu le-a ales atent și a reliefat consubstanțialitatea lor cu temele mari ale creștinismului cosmic, le-a pus în valoare mai bine decât alți cercetători anteriori, cu aceeași ardoare și stăruință ca marele filolog antecesor Ovid Densușianu sau ilustrul antropogeograf Ion Conea. Dovedind o aplicare cu totul remarcabilă spre textura de adâncime a ideologiei degajate din mesajele variantelor folclorice, dar și spre modalitățile specifice de manifestare a expresivității orale, în colecționarea și rânduirea colindelor, Raul Constantinescu își ăune în evidență o veritabilă știință a coborârii la semnificațiile desprinse din legități de structurare aparte, din fapte de limbă veche, ale căror particularități sunt explicate, unele la sfârșitul textelor, altele doar în Glosar de arhaisme și regionalisme, unde urmează modelele lui Ovid Densușianu și Alexiu Viciu, din monografia „Graiul din Țara Hațegului” a savantului bucureștean, sau din colecția exemplară dată de marele învățat blăjean, tot în urmă cu un secol. Autorul acestei monografii etnologice, în special în secțiunea dedicată colindelor, a înțeles profesionist însemnătatea studierii și valorizării variantelor, călcând, și în această privință, pe urmele înaintașilor bine cunoscuți: Ioan Micu Moldovan, Ion Pop Reteganul, Iosif Popovici, Alexiu Viciu, Béla Bartók, Dumitru Caracostea, Ilarion Cocișiu și Ovidiu Bârlea, învățați ce au știut că numai din mulțimea și profunzimea variantelor locale, consemnate și editate cu grijă și cu acribie filologică, se va putea reconstitui universul mitic-ritual al colindelor din acest spațiu matcă al spiritualității noastre tradiționale, situat în jurul Țării Hațegului. Variantă de variantă, colindele adunate de Raul Constantinescu sunt antologice, încât publicarea cât mai grabnică a lor va marca un pas înainte în cunoaștere, va înbogăți substanțial tipologia, în lucru, a lui Ion Taloș și, desigur, baza de date națională a acestei categorii, în curs de constituire la institutele-arhivă din București, Cluj și Iași.

De aceeași excepțională însemnătate documentară sunt descrierile etnografice și corpusurile de texte rituale din secțiunea dedicată ritualurilor legate de cele trei momente importante din viața omului: nașterea, nunta și înmormântarea, atent urmărite și reconstituite, și acestea, în mai multe localități reprezentative pentru

subzonele Țării Hațegului. Și de data aceasta, lucrarea lui Raul Constantinescu aduce mărturii etnoculturale și variante de texte ritual-ceremoniale de cea mai mare importanță pentru cunoașterea etnologică și antropologică. Aș sublinia, în special, variantele de texte de cântece rituale funebre:

Cântecul Bradului (din Nucșoara, Coroiești, Densuș, Clootiva, Răchitova, Vălioara), descrierile destul de amănunțite de jocuri vechi de priveghi, variantele de stranie și unică frumusețe din Cântecul Zorilor, (din Cârnești, Clopotiva, Ohaba de Sub Piatră), bocetele, mai larg difuzate, alcătuite din străvechi motive. Aproape fără excepție, materialele din această secțiune pot intra în cele mai prețioase selecții pe plan național.

Cum era de așteptat, poetului sensibil Raul Constantinescu nu puteau să-i scape, în această ambițioasă cercetare etnologică, valorile cu totul excepționale ale liricii populare din zonă, pentru consemnarea cărora, personal sau prin colaboratorii lui, colegi profesori sau elevi, s-au adresat celor mai în vârstă și mai dotați cântăreți din satele hațegane. Acestor adevărați ultimi rapsozi, testându-le cu stăruință repertoriile individuale, li s-au smuls din memoriile încă active texte de o expresivitate rară. Majoritatea textelor reușesc să se ferească de capcana notării unor teme și motive comune, anodine, de largă răspândire, dar lipsite de suflul liric. Mai mult, se pot constata în variantele antologate de Raul Constantinescu acele neașteptate deschideri epico-lirice care făceau odinioară farmecul aparte al cântecelor propriu-zise și strigăturilor transilvane, în stucturări arhaice bazate pe terțime specific hațegane sau pădurenești, evidențiate de Ovidiu Bârlea în studiul despre Diferența teritorială a liricii populare.

De o importanță documentară dar și poetică aproape de cea a colindelor sunt apoi Descântecele, pe care le-au adunat cu osârdie autorul și colaboratorii săi de-a lungul mai multor decenii din satele zonei supuse investigației de teren. Atent la contextele etnografice de manifestare, notând cu probitate științifică desfășurarea practicilor efective de descântare, autorul a ținut seama și în cazul acestei categorii folclorice, de rolul ce trebuie acordat eflorescenței variantelor, în toată desfășurarea lor repetitivă, instruindu-și bine și elevii colaboratori să noteze riguros, alături de pratica magică, toată succesiunea de forme orale de descântec, fără reducții păgubitoare, în desfășurarea lor nudă.

Prin această exigență filologică majoră, prin atenția specială acordată dispunerii în pagină a formulelor descântecului, cercetătorii magiei, care vor consulta colecția Raul Constantinescu, au la dispoziție un grupaj de texte de aceeași valoare cu cele din volume consacrate, cum sunt lucrările publicate de Ion Mușlea, Ștefania Cristescu Golopenița, Gheorghe Pavelescu, Ion : Cazan, Radu Răutu sau Nicoleta Coatu. Și acest fapt subliniază, odată în plus, importanța științifică a acestei monografii etnologice, care va interesa atât pe cercetătorii culturii tradiționale (etnografi, folcloriști, etnologi, antropologi), cât și oe cititorii mai numeroși ce vor consulta lucrarea din perspectivă pur culturală sau din interes istoric sau lingvistic (istorici ai limbii române, culturologi, dialectologi, filologi în general). Perspectiva fucnționalistă a cercetătorului se evidențiază și aici ca în cercetările Ștefaniei Cristescu Golopenița, de la Școala sociologică din București sau în studiile cercetătorilor din institutele-arhivă de folclor.

Capitolul dedicat Poeziei populare epice este la fel de contributiv ca și cele închinate colindelor și descântecelor, lucrarea lui Raul Constantinescu remarcându-se prin numărul mare de texte mioritice; aici, însă, vor fi necesare precizări funcționale prin care să putem distinge colindele mioritice, de baladele propriu-zise pe aceleași teme. Un spațiu aparte a fost rezervat variantelor hațegane ale baladei Pătru Mantu, dar și altor tipuri ale epicii românești versificate: temele de cântec epic eroic sau unor motive de baladă familială, texte aducând elemente noi în cercetările actuale asupra epicii versificate și îmbogățind tipologia realizată de Alexandru Amzulescu în deceniul al nouălea al veacului trecut.

Speciile de proză popuară, cimiliturile și proverbele, precum și textele din repertoriul cântecelor de copii sunt mai slab reprezentate, dar probabil că în colecția exhaustivă a profesorului Raul Constantinescu numărul documentelor de acest fel

este mai mare și mai parcimonios cu aceste categorii folclorice.

Aparatul critic al lucrării este alcătuit temeinic dintr-un amănunțit Glosar, un Indice de Localități, altul de Informatori, altul de Culegători, urmate de Note și comentarii și de o Bibliografie.

Lucrarea monografică „Folclor literar din Țara Hațegului" a domnului profesor Raul Constantinescu se înscrie ca una dintre cele mai valoroase și mai temeinice contribuții științifice la cunoașterea mai aprofundată a culturii spirituale a zonei, necesitatea publicării ei integrale impunându-se categoric. Ea corespunde din toate punctele de vedere exigențelor celor două serii de monografii din perioada anterioară: Monografiile Școlii lui Ovid Densusianu și Monografiile Arhivei de Folclor a Academiei Române, inițiate la Cluj de Ion Mușlea. De altfel, această colecție monografică de folclor ar putea constitui, prin publicare, un binevenit omagiu, la un secol de la apariția cărții lui Ovid Densusianu „Graiul din Țara Hațegului" (1915), întrucât e cea mai elocventă mărturie privind vitalitatea limbii și spiritualității tradiționale a acestei zone privilegiate în spațiul etnocultural românesc.

Ținând seama de faptul că descântecele, cântecele rituale de nuntă și cele funebre, colindele, baladele și textele lirice, dar și exemplarele descrieri etnografice pe care le face autorul cu privire la riturile și practicele magice legate de ciclul calendaristic și cel al vieții de familie, reprezintă piese de rezistență într-un viitor corpus al literaturii noastre orale dintr-una din cele mai importante zone etnografico-folclorice, recomand cu toată convingerea sponsorizarea și editarea acestei lucrări de înalt nivel științific.

Ciobani hațegani în perioada interbelică (foto: Horváth József)